

بخش دوم
پدرسی درس ها

سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چند پایه

براساس مصوبه شورای عالی آ.پ. در پایه پنجم ابتدایی، در یک هفته، هفت ساعت به درس فارسی (خوانداری و نوشتاری) اختصاص دارد. منظور از هفت ساعت هفت جلسه (زنگ) پنجاه دقیقه‌ای است که پرداختن به کلیه فعالیت‌های دستوری، ادبی، نگارشی، املائی و ... در این بازه زمانی اتفاق می‌افتد. به همین جهت در تدوین برنامه کلاسی تفکیک عنوان (املا، انشا، جمله‌نویسی، خوانداری، نوشتاری و...) صورت نمی‌گیرد و این هفت جلسه با نام فارسی قید می‌شود و معلم به تشخیص خود و با توجه به موقعیت کلاس، فرایند

آموزش را برنامه‌ریزی می‌کند. برای مثال اگر اکثر دانش‌آموزان در املا ضعف دارند، معلم ساعات بیشتری را به تقویت مهارت املا، اختصاص می‌دهد. مهم تکمیل آموزش محتوای کتاب، مطابق با جدول بودجه‌بندی مورد توافق شورای آموزشی مدرسه است.

در این فصل با احتساب ماه‌های مفید آموزشی و در نظر گرفتن موقعیت کلاس‌های چندپایه، دوزبانه، پرجمعیت و تعطیلی پیش‌بینی نشده، براساس تنوع آب و هوایی در کشور، تعطیلات نوروزی و... برای آموزش کامل هر درس فارسی حدود هشت تا یازده جلسه در نظر گرفته شده است، تا معلمان با آرامش، فرصت انجام کلیه فعالیت‌ها

را منطبق با اهداف بیان شده، داشته باشند. تقلیل تعداد درس‌ها از ۲۲ درس به ۱۷ درس با هدف تعمیق و تثبیت مطالب درسی، صورت گرفته است تا سطح یادگیری به یادگیری پایا، ارتقا پیدا کند و محتوای آموزشی در ذهن و اندیشه دانش‌آموزان نهادینه گردد.

ادبیات فارسی با همه اجزا و ارکان زندگی روزمره دانش‌آموزان در هم تنیده است؛ لذا با تأکید فراوان از معلمان گرامی درخواست می‌گردد با تعهد و تلاش، برای همه عناصر سازنده کتاب فارسی اهمیت قائل شوند. روش‌ها، شگردها و پیشنهادهایی که در این فصل به صورت درس به درس ارائه گردیده، تلنگری بر گستره دانش و خلاقیت معلمانی است که در کلاس آموزش فارسی، خالق زیبایی‌هایی شگرف خواهند بود.

در نظام آموزش رسمی ما، کلاس‌های ۶ پایه براساس دو دوره ابتدایی و متوسطه تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهرماه ۱۳۴۵ آموزش رسمی به سه دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تقسیم گردید و دوره آموزش ابتدایی ۵ ساله شد؛ از سال ۱۳۹۱ با تصویب برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نظام آموزش ۶+۳+۳ به اجرا در آمد و دوره ابتدایی در شش سال، سازماندهی گردید.

از آغاز تاکنون در نظام آموزشی ما کلاس چندپایه، برنامه آموزشی مستقل از آموزش رسمی نداشته و دارای معلم و کتاب ویژه نبوده است و این خود سرآغاز پیدایی گره‌ها و مشکلات آموزشی است.

مقصود از کلاس‌های چند پایه «کلاسی است با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی که با تدریس یک معلم و در یک کلاس درس تشکیل و اداره می‌شود» (آقازاده و فضل، ۱۳۸۴).

برخی از مشکلات این گونه مدارس

۱- مشکل نیروی انسانی: در کلاس چند پایه، معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی همه برنامه‌های درسی، امور اداری مربوط به مدیر، متصدی امور دفتری،

وظایف مرتب بهداشت، معلم ورزش و... را به عهده دارد.

۲- الگوی آموزشی: آموزش چندپایه، به دلیل داشتن

شرایط ویژه، نیازمند تغییر و طراحی الگوی ویژه است.

۳- آموزش: معمولاً معلمان برای تدریس در این کلاس‌ها،

آمادگی، اطلاعات و تجربیات مناسب ندارند و از آموزش لازم و ویژه که زمینه‌ساز تجربه عملی و تفکر جدی درباره تدریس چندپایه باشد؛ برخوردار نیستند.

۴- سازماندهی برنامه درسی: برنامه درسی غیرقابل انعطاف و پایه محور،

مشکل دیگری است که در آموزش چند پایه وجود دارد؛ آموزش مطالب و مفاهیم یکسان با کلاس‌های عادی، در زمان کم با حجم زیاد و کمبود امکانات برای معلمی که معمولاً آموزش خاصی ندیده، معلم را به آزمایش و خطا دچار می‌کند.

۵- موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی: اکثر کلاس‌های چند پایه

(۳۰ درصد کلاس‌های روستایی) در مناطق محروم روستایی، مناطقی با جمعیت کم، کمبود امکانات، مشکلات اقتصادی با تفاوت‌های زبانی و گویش‌های محلی (مسئله دوزبانگی) قرار دارند.

۶- وقت: یکی از مشکلات معلمان چندپایه کمبود وقت است. براساس

استانداردهای جهانی آموزش و پرورش مدت آموزش به طور متوسط ۳۱۱ دقیقه در روز است. در مدارس ابتدایی کشور ما در حدود ۲۴۰ دقیقه در روز است.

برنامه درسی فارسی با توجه به این مسایل و واقعیت‌های موجود در

فضای آموزش رسمی کشور، طراحی شده و کتاب فارسی نیز بر پایه همین نگرش تدوین و سازماندهی گردیده است و روح برنامه با اصل انعطاف‌پذیری، همخوانی دارد.

توجه به نکات زیر در آموزش فارسی در کلاس‌های چندپایه مؤثر است

● تعداد دروس از بیست و دو درس به هفده درس کاهش پیدا کرده و این کاهش باعث آزاد شدن زمان بسیار زیادی خواهد شد.

● ارتباط بین مطالب کتب پایه سوم و ششم با کتاب فعلی بسیار بالا و منطقی بوده و تدریس به پایه‌های پایین‌تر بازآموزی را در پایه‌های بالاتر و بالعکس پیش‌خوانی را در پایه‌های پایین‌تر باعث می‌شود.

● در صورت رعایت لحن ادبی شعر، متن درس‌ها و بخوان و بیندیش‌ها، فضای التذاذ برای دیگر دانش‌آموزان پایه‌های موجود در یک کلاس ایجاد خواهد شد.

● اکثر فعالیت‌های خوانداری و نوشتاری به صورت فعالیت‌هایی که در گروه انجام می‌شود، پیش‌بینی گردیده؛ لذا فرصتی را به معلم می‌دهد تا نسبت به نظارت و هدایت فرایند آموزش هم‌زمان سایر پایه‌ها، اهتمام ورزد.

● روش‌های آموزش املا به صورت‌های مختلف و خلاقانه پیشنهاد گردیده است، معلمین محترم می‌توانند در تدریس املاي آموزشی، تمام پایه‌ها را در یک زنگ درگیر نمایند.

● صندلی صمیمیت یکی دیگر از فعالیت‌های بارز این کتاب، جهت تقویت مهارت سخن گفتن و شکوفا ساختن استعداد سخنوری و تقویت حس اعتماد به نفس در دانش‌آموزان می‌باشد. در این قسمت معلم می‌تواند با توجه به توانایی راهبری کلاس، بسیاری از موضوعات کتاب تعلیمات اجتماعی، هدیه‌های آسمان و حتی مباحثی از علوم و ریاضی را با این قسمت تلفیق نماید.

● ملزم کردن دانش‌آموزان به حفظ شعر، حافظه آن‌ها را تقویت خواهد کرد. در آموزش فعالیت مذکور، پیشنهاد شده هر روز چند دقیقه به صورت همخوانی مبادرت به حفظ شعر شود، دانش‌آموزان دیگر پایه‌ها هم می‌توانند در این فعالیت شرکت نمایند.

● در صورت نبود لوازم پخش صوت برای استفاده از کتاب گویا یا متن‌های شنیداری، دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر می‌توانند با نظارت معلم این کار را انجام دهند.

● دانش‌آموز پایه بالاتر به عنوان «معلم یار»، می‌تواند در تمرین خواندن متون، با (راهنمایی و نظارت معلم) که به صورت خطایی، سطرخوانی، دکلمه‌خوانی و جمله‌خوانی انجام می‌گردد، بسیار مؤثر باشد.

یکی از موضوع‌های مهم در اجرای موفق برنامه آموزش در کلاس‌های چند پایه، مدیریت درست و دقیق زمان و برنامه‌ریزی سنجیده برای این کار است. از این رو انتظار می‌رود آموزگاران گرامی با هماهنگی معاونت آموزشی و بنابر تشخیص خود و با توجه به میزان پیشرفت فرایند یاددهی - یادگیری و توانایی فراگیران و نیز شرایط ویژه اقلیمی در اجرای بهینه و مؤثرتر آموزش گام بردارند.

ستایش

■ اهداف

- ۱- تربیت روحیهٔ ایمان به خدا
- ۲- توجه به یکی از مبانی باورشناختی و فرهنگ دینی «آغاز هر کاری به نام خدا»
- ۳- پرورش ایجاد فضایی معنوی و خاطره انگیز
- ۴- توجه به خوش آغازی به عنوان یک اصل فرحبخش در ابتدای راه
- ۵- شوق انگیزی و ایجاد جاذبه در دانش آموزان در همان نخستین روز گشایش کتاب.

■ روش پیشنهادی آموزش

■ جلسهٔ اول : تدریس	
۳۰ دقیقه	اجرای روش
۲۰ دقیقه	درنگ و تأمل در متن

خوانش موزون و آهنگین فردی، جمع خوانی، اجرای نمایشی و دکلمه وار. به سبب اینکه صفحه ستایش، اولین برگ آغاز سفرنامه آموزش و نخستین روز زنگ فارسی و شاید آغاز مدرسه و سال تحصیلی هم باشد؛ بنابراین، شروع گیرا و جدّاب، می‌تواند بهترین خاطره و برانگیزاننده‌ترین لحظه برای قدم گذاشتن در یک فضای جدید یادگیری باشد.

شعری که برای این صفحه، انتخاب شده، گلچینی از کتاب ارجمند «مخزن الاسرار» اثر «نظامی گنجه‌ای» سراینده قرن ششم است:

«ای همه هستی ز تو پیدا شده خاک ضعیف از تو توانا شده

از پی توست این همه امید و بیم هم تو ببخشای و ببخش، ای کریم».

این شعر، از موسیقی تند با ضرب آهنگ‌های کوتاه برخوردار است؛ این ویژگی با دنیای کودکان هم کاملاً همخوانی دارد. اگر در خواندن، این آهنگ طربناک، رعایت شود؛ کودکان را به دست افشانی و نشاط وا می‌دارد.

لحن مناسب این شعر، لحن ستایشی است. موضوع شعر هم ستایش پروردگار عالم است. بنابراین حفظ روحیه تواضع و حالت ستایشگرانه در برابر حق، با بهره‌گیری از حرکات بدن، به خوانش، روح و جان و حس و حالی ویژه می‌بخشد و بر دامنه تأثیر محتوا بر شنونده، می‌افزاید.

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	خوانش با لحن و آهنگ
۳۰ دقیقه	درک متن

درک متن: گروه‌بندی دانش‌آموزان و بحث و گفتگو در باره آنچه که خوانده‌اند با راهنمایی و هدایت آموزگار.

درس اول : تماشاخانه

درس دوم: فضل خدا

فصل اول

آفرینش

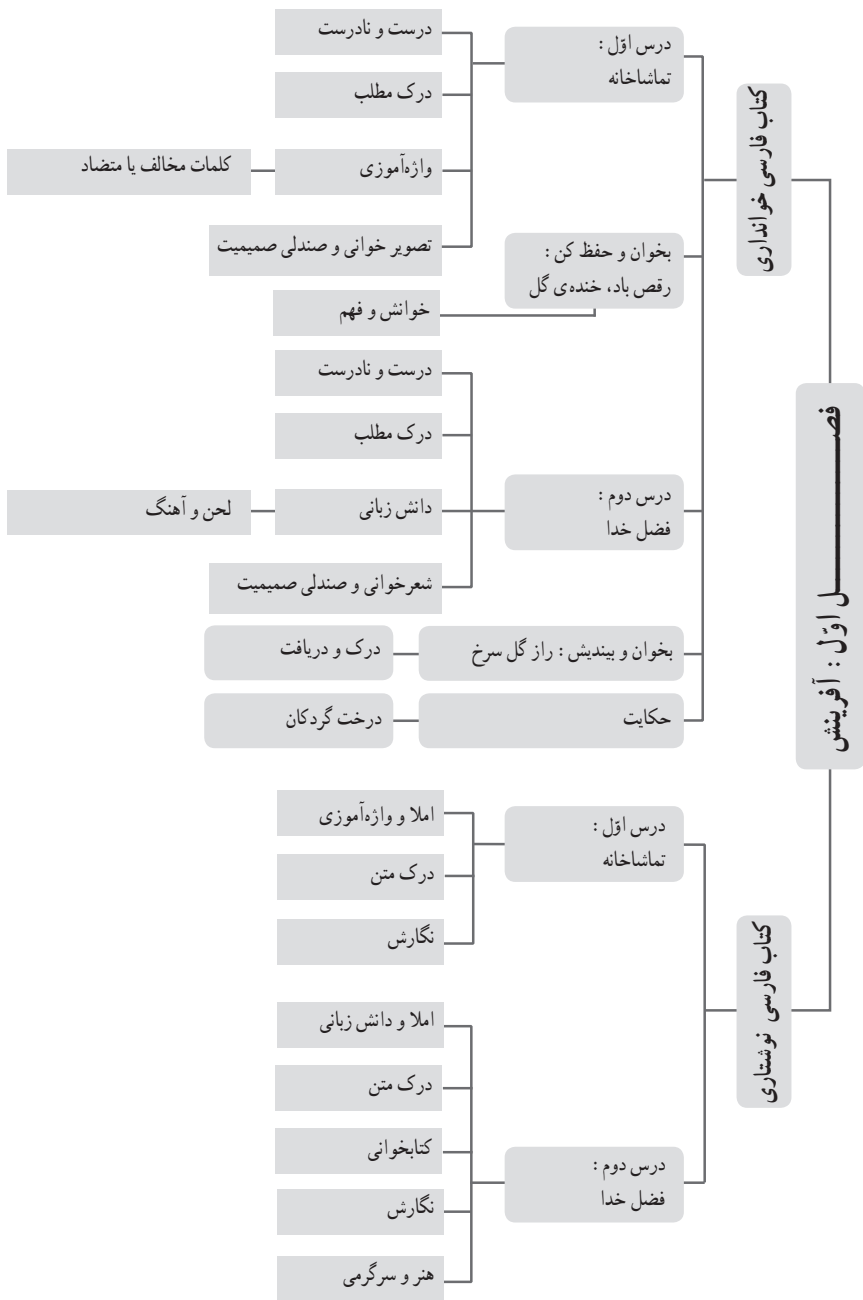
ساختار و محتوای فصل و درس‌ها در یک نگاه

توجه: ایجاد نقشه ذهنی و شبکه مفهومی

پیش از ورود به محتوای درس‌ها و آموزه‌های هر فصل، لازم است در صفحه عنوانی فصل‌ها، درنگ کنیم و فرصتی برای تأمل ایجاد کنیم. صفحه‌های عنوانی فصل‌ها در حقیقت، ایستگاهی هستند که ما در آن توقف می‌کنیم و موضوع و مفهوم کلی عنوان فصل را بهانه تفکر و تأمل قرار می‌دهیم. عنوان فصل، هسته مرکزی شبکه مفهومی و نقشه ذهنی ما را تشکیل می‌دهد. هر یک از درس‌ها، حکایت، بخوان و بیندیش و شعرخوانی، پرتوهای معنایی آن شبکه مفهومی فصل را کامل می‌کنند.

ایجاد فرصت و گفتگو درباره کشف ارتباط میان عنوان فصل و درس‌ها و دیگر عناصر محتوایی یک فصل، به معلم کمک می‌کند آموزش را بر پایه یک نقشه و طراحی، ارائه نماید و ارتباط بخش‌های مختلف فصل را به خوبی تبیین کند. این کار به ذهن دانش‌آموزان جهت و انسجام می‌بخشد و درک و دریافت محتوای فصل و ارتباط درس‌ها و اجزای محتوایی را آسان می‌سازد.

بنابراین، پیش از آغاز آموزش در هر فصل، ترسیم نمودار شبکه مفهومی برای ایجاد نقشه ذهنی یاددهی - یادگیری، گام بسیار با ارزشی است.

اهداف فصل اول:

- ۱- آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با آفرینش خالق بی‌همتا و نعمت‌های خداوند
 - ۲- تقویت مهارت روخوانی با رعایت لحن مناسب
 - ۳- تقویت مهارت سواد خواندن و ارتقاء سطح درک متن و اهمیت دادن به آن
 - ۴- تقویت حافظه و توانایی حفظ شعر
 - ۵- توانایی کاربرد ضرب‌المثل در گفته‌ها و نوشته‌ها
 - ۶- تقویت مهارت قصه‌گویی و شناخت ساختار آن
 - ۷- تقویت مهارت رونویسی، املا، نگارش و پرورش ذهن خلاق
 - ۸- تقویت مهارت سخن گفتن و تصویرخوانی
 - ۹- تقویت سواد دیداری یا دقت بصری
 - ۱۰- توانایی انتقال پیام در قالب نمایشنامه
 - ۱۱- پرورش علاقه‌مندی به زیبانویسی در خط تحریری
 - ۱۲- آشنایی با نکات دستوری و پرورش کاربست آن
 - ۱۳- طبقه‌بندی و گسترش واژگان ذهنی
 - ۱۴- آشنایی با شاعران بزرگ، سعدی و پروین دولت‌آبادی
- ... و
- ۱۵- گسترش دامنه لغات با کمک گرفتن از مخالف معنایی واژگان.

● درس اول:

تماشاخانه

■ اهداف

- ۱- تقویت تأمل و تفکر با معرفی برخی از نمونه‌های زیبایی طبیعت
- ۲- تقویت مهارت شکرگزاری و پاسداری از آفریده‌های خدا
- ۳- تقویت مهارت خوب دیدن به عنوان یکی از راه‌های شناخت خداوند
- ۴- تقویت روحیه کنکاش و تفکرمداری در دانش‌آموزان در خصوص بحث آفرینش
- ۳- یادآوری واژگان متضاد و مخالف و تثبیت شناخت این گروه از واژگان
- ۴- تقویت دقت دیداری و تفکر و همچنین مهارت سخن گفتن با فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت.

■ آموزش

■ جلسهٔ اول

۵۰ دقیقه

آموزش درس

توجه: زمان‌بندی، پیشنهادی است و شامل آماده‌سازی کلاس و جمع‌بندی پایان وقت نیز می‌شود.

متن این درس، ترکیبی از دو بخش است. بخش نخست، نوشتهٔ دکتر فریدون اکبری شلدره، و بخش پایانی، چکیدهٔ کتاب «آفریده‌های ساکت خدا» به قلم «نانسی سویتلند» و ترجمهٔ «سیدحسین سیدی» است که دفتر نشر فرهنگ اسلامی آن را در سال ۱۳۷۹ برای کودکان، منتشر کرد. در این کتاب، مجموعه‌ای از آفریده‌های خداوند که صدای آنها شنیده نمی‌شود، به شکل تصویری و رنگی معرفی می‌شود. این آفریده‌ها عبارت‌اند از: پروانه، قطره‌های باران، کرم‌های زیر خاک، ماهی، ابرهای آسمان، علف‌ها، برگ‌های درخت، رشد بذرها، عنکبوت‌ها، سر زدن شب‌نم صبحگاهی، و تغییر شب و روز.

روش‌های پیشنهادی آموزش :

روش نمایش (نشان دادن فیلم یا عکس‌هایی از طبیعت و زیبایی‌های آن) + بحث گروهی

روش آموزش : آموزگار با نشان دادن تصاویر یا نمایش فیلمی از طبیعت، از دانش‌آموزان می‌خواهد که با دقت آنها را تماشا کنند. سپس دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند تا در مورد فیلم یا تصاویری که دیده‌اند در گروه خود به بحث و گفت‌وگو بپردازند. آموزگار آنها را ترغیب می‌کند، سؤالاتی را در این زمینه طرح کند و از گروه‌های دیگر بپرسد. خود نیز با طرح سؤالاتی گروه‌ها را وادار به تفکر در مورد پدیده‌ها و زیبایی‌های آفرینش می‌کند. در نهایت با هدایت آموزگار و تفکر دانش‌آموزان، آنان به این نتیجه می‌رسند که خالق این همه زیبایی و نظم در آفرینش، خداوند یکتا و تواناست. برای تدریس این درس از روش گردش در طبیعت و گلگشت و مشاهده نیز می‌توان بهره گرفت.

مراحل اجرای روش فوق :

- ۱) نمایش فیلم یا نشان دادن تصاویری از طبیعت :
- ۲) گروه‌بندی دانش‌آموزان جهت تفکر و بحث گروهی در مورد آنچه دیده و شنیده‌اند :

- ۳) طرح سؤالاتی توسط دانش‌آموزان و پرسیدن از گروه‌های دیگر
- ۴) نتیجه‌گیری دانش‌آموزان از کلیه مباحث و کشف مفهوم تماشاخانه (یعنی کلیه آفریده‌های پروردگار و نظم آفرینش) و بیان اینکه خداوند یکتا و توانا آفریدگار این همه نظم و زیبایی است.

خوانش متن

با استفاده از لوح فشرده صوتی «کتاب گویا» متن درس را برای دانش‌آموزان

بخش کنید. توجه دانش‌آموزان را به رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها جلب کنید؛ بدیهی است دانش‌آموزان با الگوبرداری از خوانش متن و تمرین روخوانی به مهارت رعایت لحن متناسب با متن، دست می‌یابند.

■ جلسهٔ دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه آموزشی	۲۵ دقیقه

درک متن

سؤالات درک متن درس در دو قسمت، طُرّاحی شده است :

الف) بخش اول (درست و نادرست) درک اطلاعات آشکار متن را می‌سنجد. نکتهٔ بسیار مهم این است که هر دانش‌آموز خود به سؤال پاسخ دهد. این بخش به صورت جملات خبری طُرّاحی شده که دانش‌آموز هم به لحاظ درستی محتوای جمله و هم از منظر رعایت نکات دستوری باید درستی و نادرستی جمله را تشخیص بدهد. برای این کار، پیشنهاد می‌شود هر دانش‌آموز علائمی در اختیار داشته باشد و در موقع طرح سؤال (درست و نادرست) از آنها استفاده کند.

مثال : هر دانش‌آموز دو کارت داشته باشد که روی آنها کلمات درست و نادرست نوشته شده است. پس از خواندن هر جمله، اگر جمله درست بود، دانش‌آموز کارت درست را نشان می‌دهد و اگر نادرست بود از کارت دیگر استفاده می‌کند. راه مشابه دیگر این است که دانش‌آموز در رنگ هنر آدمک‌هایی به رنگ سبز و قرمز با مقوا بسازد و به نی وصل کند. اگر جمله‌ای که خوانده شد درست بود، دانش‌آموز آدمک سبز را بلند کند و اگر جمله، نادرست بود، از آدمک قرمز استفاده کند.

مزیت این روش آن است که کلّ دانش‌آموزان در فرایند پاسخ‌گویی شرکت می‌کنند، کما اینکه نظم کلاس نیز برقرار است و فضای فرح‌بخش بازی به کلاس

نشاط می‌بخشد.

ب) بخش دوم سؤالات درک مطلب است. در بخش درک مطلب، پرسش‌هایی طرح شده‌اند که کلیه سطوح درک متن را شامل می‌شوند. در پاسخ به سؤال‌های استنباطی لازم است دانش‌آموزان از فضای متن فراتر رفته و از دانش گذشته خود استفاده کنند و به این ترتیب خلاهای متن را پر کنند. به عبارت دیگر برای پاسخ به سؤال‌های استنباطی، دانش‌آموزان باید اطلاعات متن را با دانش پیشین خود درباره موضوع تلفیق کنند تا بتوانند به استنباط برسند.

در هر درس، یک سؤال در درک مطلب خالی گذاشته شده است. یکی از روش‌های فراشناختی در تقویت درک متن، طرح سؤال از متن است؛ بنابراین پرداختن به این سؤال در افزایش درک متن دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ لذا توصیه می‌شود به طرح یک پرسش اکتفا نشود و سؤال‌های متعددی بیان گردد.

اهمیت درک متن و مسئله ضعف دانش‌آموزان در درک متن، ایجاب می‌کند یک سوم از وقت کلاس به آموزش آن اختصاص داده شود. لازم است توجه شود که تمامی دانش‌آموزان به سؤال‌ها پاسخ دهند. برای این منظور باید ابتدا به آنها زمان دهیم تا فکر کنند و به سؤال‌ها پاسخ دهند.

لازم است معلمان محترم سطوح درک متن را بشناسند و نمونه سؤال‌هایی برای آنها طراحی کنند تا کاملاً بر این حوزه مسلط شوند. البته مرز مشخص و کلیشه‌ای برای دانش‌آموزان در نظر گرفته نمی‌شود و در هر تنیدگی سطوح، در جهت تکمیل یکدیگر به کیفیت درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

همچنان که پیشتر گفتیم، سطوح درک متن عبارت‌اند از :

- سطح ۱: دیده و شنیده گویی (درک اولیه)
- سطح ۲: معنایابی (استنباط)
- سطح ۳: برهم نهی (تلفیق)
- سطح ۴: معنا سازی (تفسیر)

واژه‌آموزی

واژه‌آموزی بخش مهمی در توسعه دانش زبانی و شناخت واژگانی دانش‌آموزان در گستره زبان فارسی است؛ پرداختن به آن در قالب بازی و روش‌های کارگروهی و مشارکتی ضرورت دارد. جهت تمرین و تثبیت آموخته‌ها، می‌توان از فرصت تجربه‌های یادگیری و تکلیف شب استفاده نمود. در انتها با ارجاع دادن بچه‌ها به کتاب درسی، این فعالیت را می‌توان در کلاس تکمیل کرد.

در این درس، موضوع آموزش، شناخت روابط معنایی میان کلمات است. کلمات مانند انسان‌ها با یکدیگر ارتباط دارند. برخی با هم دوست هستند؛ برخی با هم ناسازی و تضاد دارند و ... در این درس به کلماتی که با هم رابطه تضاد معنایی و ناسازی دارند، اشاره می‌شود و به این دسته از واژه‌ها کلمات مخالف یا متضاد هم می‌گویند. پس مقصود ما از «متضاد یا مخالف»، تضاد و اختلاف و ناسازی در معنای واژه‌ها است.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- تمرین خواندن (روخوانی)
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۱)

تمرین خواندن

یکی از ارکان مهم زبان‌آموزی، مهارت خواندن است. خواندن از دو منظر روخوانی و درک مطلب، قابل بررسی است. دانش‌آموزان در پایه‌های پیشین، تمرین‌های قابل توجهی، برای بهبود کیفیت خوانش خود انجام داده‌اند. شایسته است معلمان پایه پنجم نیز با توجه به پیوستگی محتوای کتب درسی فارسی و با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از قبیل شرایط جسمانی، آمادگی ذهنی، رشد عاطفی و پرداختن هم‌زمان به مهارت‌های دیگر زبان‌آموزی، به تقویت مهارت خواندن دانش‌آموزان، همت بگذارند.

آن چه در خوانش اهمّیت دارد، توجّه به تلفّظ معیار واژه‌ها و جمله‌های زبان فارسی است که به درک درست کمک می‌کند. لوح فشرده با نام « کتاب گویا»، برای تحقّق همین هدف، آماده شده است. بنابراین لازم است، در کلاس فرصتی برای گوش دادن به خوانش معیار فراهم آید.

فَعَالِیْت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

ابتدا دانش‌آموزان به صورت انفرادی به پرسش‌های این بخش پاسخ دهند؛ سپس در گروه به بررسی و تصحیح پاسخ‌های خود پردازند، در پایان بررسی کلی را معلّم به عمل آورد.

در تمرین شماره یک (۱)، اشاره به این نکته ضروری است که املا یکی از جلوه‌های مکتوب زبان است و زبان یک مهارت است و مهارت جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. تأکید معلّمان بر کلمات دارای ارزش املائی، دانش‌آموزان را به سمت شناسایی درست کلمات، رهنمون می‌سازد و دقّت و توانایی تشخیص آنان را پرورش می‌دهد. تمرین سوم این صفحه به فعالیت واژه‌آموزی می‌پردازد. توصیه می‌شود کلمات متضاد از متن درس، استخراج شود، اما اگر دانش‌آموزی کلماتی خارج از متن درس را با همین معیار (آموزه درس) پیدا کرد و داخل جدول قرار داد، آن نیز درست می‌باشد، چون هدف، یادگیری محتوای درس است.

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۰ دقیقه
۲- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۰ دقیقه

خواندن با لحن مناسب

روخوانی، گام‌هایی دارد؛ یکی از گام‌های آن، خواندن درست و روان یک متن

است. گام بعدی روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط محتوایی و متناسب با فضای حاکم بر متن است. «لحن» حس و حال بخشیدن به آهنگ خواندن و روح دمیدن به متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن توجه می‌شود، ولی چگونگی لحن و آهنگ آن آموزش داده نمی‌شود؛ لذا آموزش خواندن، ناتمام رها می‌شود.

برای رفع این مشکل، در سال‌های گذشته بر آموزش لحن خواندن تأکید کرده‌ایم. در پایه پنجم نیز در هر درس، یک جلسه به آموزش خواندن با لحن و آهنگ مناسب اختصاص می‌یابد. برای آموزش لحن، ابتدا از چهار دانش‌آموز که لحن خواندن متفاوتی دارند، بخواهید بند اول درس را به ترتیب بخوانند و دیگران کتاب را ببندند و فقط با دقت گوش بدهند. به این ترتیب، توجه دانش‌آموزان به لحن‌های مختلف به هنگام خواندن و تفاوت آن در اثرگذاری بر شنونده، جلب می‌شود. در ادامه به دانش‌آموزان بگویید که هر متن، لحن و آهنگ خاصی دارد. استفاده از لوح فشرده صوتی «کتاب گویا» در آموزش لحن مؤثر است. خواندن با لحن مناسب مهارتی است که با گوش دادن به الگوی مناسب و تمرین و تکرار، حاصل می‌شود.

متن درس اول، لحن روایی — توصیفی دارد و جلوه‌های آفرینش خداوند را در قالب جملاتی روان و بالحنی ملایم به تصویر کشیده است.

■ در لحن توصیفی آهنگ کلام، معمولاً ملایم و نرم است و آرامشی خاص دارد.

■ لحن توصیف یک بخش می‌تواند در کنار لحن توصیف بخش دیگر کامل شود. یعنی توصیف زیبایی‌های چیزی با توصیف زشتی‌ها متفاوت است.

■ به هنگام خواندن، دقت نظر و عنصر تخیل نقشی مهم دارند.

■ این لحن از نظر معنای کلی آهنگ سخن به لحن روایی، نزدیک است.

نکاتی که به طور کلی در خواندن متن با لحن مناسب، مهم هستند، عبارت‌اند از:

۱- در لحن روایی از تک لحنی خواندن متن پرهیز کنید و به تناسب شخصیت‌ها به تغییرات مناسب آهنگ توجه کنید.

- ۲- رعایت سرعت مناسب خواندن در تأثیرگذاری، مهم است.
- ۳- با رعایت دقیق فراز و فرودهای آوایی متناسب با جریان داستان، حالت کشش و انتظار در شنونده برانگیخته می‌شود و با ایجاد گسست‌های آوایی و وصل و درنگ‌های مناسب، او را به گوش‌دادن ترغیب کنید.
- ۴- کلماتی را که می‌خواهید تأثیرگذار باشند، برجسته کنید. این کار با رعایت «تکیه» محقق می‌شود.
- ۵- بهتر است در میانه متن‌ها، حرف (و) به صورت ء خوانده شود تا امتداد آوایی کلام حفظ شود. این مطلب از اهمیت زیادی برخوردار است که متأسفانه در کلاس کمتر به آن توجه می‌شود. رعایت این نکته در خواندن شعر نیز ضروری است.
- ۶- مکث کردن از ابزارهای زیبایی لحن در خواندن است که باید به آن توجه شود؛ مکث به موقع و متناسب با جریان آوایی، بر زیبایی خواندن تأثیر می‌گذارد.

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

سال گذشته دانش‌آموزان، سطوحی از فرایند درک تصاویر و سخن گفتن منسجم و پرهیز از پراکنده‌گویی را آموخته‌اند. در تثبیت اهداف این فعالیت، که وجه برجسته آن تقویت مهارت سخن گفتن و فن بیان است، دانش‌آموزان به خوانش تصویر (تصویرخوانی) می‌پردازند.

از دید ما، تصویر، موضوع بحث و بررسی است و متن به شمار می‌آید؛ یعنی باید به زبان آموزان فرصت بدهیم تا همانند متن نوشتاری، عناصر تصویر را بخوانند، روابط میان اجزا را کشف کنند و معنایی را که دریافته‌اند، بازگو نمایند. تصاویر انتخاب شده به گونه‌ای است که دانش‌آموزان را به تفکر وادارند تا لایه‌های عمیق‌تر تصویر و پیام آن را کشف و درک کنند تا موجب خلاقیت آنها در بیان مطالب از جنبه‌های مختلف گفتاری شود. رشد و تقویت درک تصویر، زمینه ساز رشد مهارت نوشتن نیز خواهد شد. در آموزش این فعالیت، دانش‌آموزان در گروه به بیان دیدگاه‌های خود در مورد تصویر می‌پردازند. بعد از ایجاد فضای مناسب برای بارش مغزی در تصویرخوانی،

دانش آموز، روی صندلی صمیمیت قرار می‌گیرد و با توجه به مراحل سخن گفتن، مطالب خود را بیان می‌کند. در پایه پنجم، رسا سخن گفتن و گزیده گویی، مورد انتظار است. این فعالیت در تقویت تفکر و مهارت سخن گفتن دانش آموزان، اهمیت زیادی دارد؛ لذا لازم است همکاران محترم از پرداختن به سایر دروس در جلسات درس فارسی خودداری کنند و توجه داشته باشند که آموزش صحیح و کامل درس فارسی، مبتنی بر اهداف تألیف کتاب، در موفقیت دانش آموزان در دیگر درس‌ها نیز بسیار مؤثر است.

■ جلسه پنجم	
۲۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری ۲ (درک متن)
۳۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری، درک متن :

نشانه‌های «اضافه» و «ربط»، به تنهایی معنای مستقلی در زبان ندارند اما برای پیوستن و نسبت دادن اجزای جمله به یکدیگر به کار می‌روند و معنایی را پدید می‌آورند. برخی از «نشانه‌های اضافه» مانند: به، با، از، بر، تا، در، اندر، برای، بهر، روی، زیر و... برخی از «نشانه‌های ربط» مانند: اما، پس، چون، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، و، ولی و...

توجه: نشانه‌های اضافه، بر سر کلمات درمی‌آیند و کلمات پس از خود را «متمم» می‌سازند.

مانند: از خانه تا مدرسه، دویدم. (از و تا، نشانه اضافه و خانه و مدرسه، متمم هستند).

نشانه‌های ربط، بین دو جمله، می‌آیند و جمله‌ها را به هم پیوند می‌دهند. مانند:

از خانه تا مدرسه، دویدم ولی به کلاس نرسیدم.

تشخیص این نشانه‌ها و توجه به کارکرد آنها به شناخت ساختار جمله‌ها و

درک مفاهیم متن و انسجام ذهنی دانش آموزان کمک می‌کند.

املا

املا نویسی، مهارتی است که جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. در این درس، روش آموزشی املا مبتنی بر حافظه دیداری است. حافظه دیداری یا بصری در رشد و پرورش درست نویسی شکل واژه‌ها بسیار تأثیرگذار است. یک «نشانه نوشتاری» را انتخاب کنید. از دانش‌آموزان بخواهید کلماتی را از متن درس که دارای آن نشانه هستند، پیدا کنند. در این تمرین، شما فقط صدای آن حرف را به دانش‌آموزان بگویید و تشخیص شکل صحیح آن را به عهده دانش‌آموز بگذارید. سپس دانش‌آموزان، کلمات یافته شده را روی تخته، بنویسند. (املا پای تخته‌ای).

■ جلسه ششم	
ارزشیابی از فعالیتهای درس	۵۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیتهای درس

استفاده از فهرست مشاهدات یا (چک لیست)، شیوه‌ای است که می‌توانید به کمک آن در باره میزان پیشرفت آموخته‌های دانش‌آموز یا گروهی از آنان بر مبنای عناصر پنج‌گانه جدول هدف‌گذاری برنامه‌درسی، قضاوت کنید. این یادداشت‌ها به شما امکان می‌دهد تا در برنامه آموزش خود میزان حصول به هدف‌های آموزشی را تعیین کنید و بر اساس این اطلاعات، فرایند آموزش خود را بازنگری، اصلاح یا تقویت نمایید. چگونگی تنظیم فهرست مشاهدات به شما بستگی دارد و نیاز نیست برای همه درس‌های فارسی، چک لیست داشته باشید، بلکه بر حسب ضرورت در بعضی از درس‌ها از آن می‌توانید بهره بگیرید.

در ادامه، یک نمونه فهرست مشاهدات (فردی) مربوط به درس اول می‌آید:

بسمه تعالی					
فهرست مشاهدات (چک لیست)					
نام و نام خانوادگی : _____					
درس اوّل فارسی «تماشا خانه»					
پایه : پنجم					
سطوح عملکردی :		خیلی خوب ✓	خوب ✓	قابل قبول ✓	نیازمند آموزش بیشتر
هدف آموزشی	انتظارات معلّم از دانش‌آموزان				
	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند به تلاش بیشتر	
تفویض تفکر و تعقل	۱- در کاربرد واژه‌آموزی، طبقه‌بندی ذهنی واژگانی دارد و کلمات متضاد را می‌شناسد.				
	۲- در فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت، در سخن گفتن انسجام و رسایی کلام را رعایت می‌کند.				
	۳- پس از دریافت پیام‌های شنیداری، دیداری و خوانداری مرتبط با آفرینش خدا، قدرت استدلال منطقی دارد.				
	۴- به انجام کارهای گروهی علاقه‌مند است و به مشارکت، نگرش مثبت دارد.				
تفویض ایمان، باور و علاقه	۱- به خوانش شعر «بخوان و حفظ کن»، علاقه نشان می‌دهد.				
	۲- در تصویرخوانی به بیان مناسب و مؤثر احساسات خود می‌پردازد و قدرت جذب مخاطب را دارد.				
	۳- به نعمت‌ها و آفریده‌های خدا ارجح می‌گذارد.				
	۴- جایگاه نشانه‌های ربط «اما، ولی، ...» را در جملات، درست تشخیص می‌دهد.				
علم	۱- معانی واژگان جدید درس را به درستی بیان می‌کند.				
	۲- در مورد خدا و آفرینش هستی، مفاهیم را توضیح می‌دهد.				
	۳- با ساختار شعر و نظم و نمونه‌های آن آشناست.				
	۴- شیوه‌های خواندن، نوشتن، گوش دادن و سخن گفتن درست را به کار می‌گیرد.				
	۵- نسبت به شکرگزاری از آفریده‌های خداوند پایبند است.				
اخلاق	۱- به ارزش‌های اخلاقی در کار گروهی توجه دارد.				
	۲- احترام به معلّم و هم‌کلاسی‌ها را رعایت می‌کند.				
	۳- نمادهای خطی را خوب تشخیص می‌دهد و املا می‌نویسد.				
عمل	۱- به متن درس و گفته‌های معلّم، خوب گوش می‌کند و پاسخ مناسب می‌دهد.				
	۲- در بحث و گفت‌وگوهای گروهی مربوط به درست و نادرست‌ها، شرکت فعال دارد.				
	۳- هنگام خواندن تمرکز دارد و به سؤالات درک متن پاسخ مناسب می‌دهد.				
	۴- توانایی منسجم نوشتن در فعالیت‌های نوشتاری را دارد.				
	۵- خوانا و زیبا می‌نویسد.				
	۶- ...				

■ جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری (نگارش)

فعالیت‌های نوشتاری : نگارش (بخش اول)

تفاوت این بخش با کتاب خوانداری، تولید کتبی بر اساس یافته‌های ذهنی مبتنی بر تصویر می‌باشد. دانش‌آموزان پس از دیدن تصاویر یکی را به دلخواه انتخاب کرده، ذهنیات خود را دربارهٔ موضوع انتخابی به رشتهٔ تحریر در می‌آورند. مطلبی که بسیار اهمیت دارد، این است که در فضای سکوت کامل هر دانش‌آموز، خود به دقت تصاویر را مشاهده کند و پس از انسجام ذهنی و درک عناصر و روابط تصاویر، دوباره آن بنویسد.

برای بررسی نوشتهٔ دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود که متن نگاشتهٔ خود را در جمع کلاس بخوانند. و فرصت خواندن، در دروس مختلف برای همهٔ دانش‌آموزان فراهم گردد و محدود به گروه خاصی از دانش‌آموزان نگردد؛ اگر دانش‌آموزی با تلفیق دو تصویر، موضوع جدیدی ارائه داد؛ اشکالی ندارد، اما بهتر آن است که جهت تمرین طبقه‌بندی ذهنی، فقط روی یک تصویر و ارائهٔ یک موضوع، متمرکز گردد.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	بخوان و حفظ کن

در این بخش، خوانش شعر «رقص باد و خندهٔ گل» از خانم پروین دولت‌آبادی، سرایندهٔ این شعر، با همراهی و هم‌خوانی دانش‌آموزان، فضای طرب‌انگیزی را در

کلاس ایجاد می‌کند. در خواندن، برای تأثیرگذاری مناسب، بهتر است به رعایت لحن و دیگر پاره مهارت‌های خواننداری توجه داشته باشیم.

پروین دولت‌آبادی (۱۳۰۳ الی ۱۳۸۷) شاعر و از بنیانگذاران شورای کتاب کودک بود. کتاب «گل بادام» وی، جایزه شورای کتاب کودک را در سال ۱۳۶۶ دریافت کرد. در زمان کار در پرورشگاه، شعرهایی که برای کودکان سرود، بسیار مورد توجه بچه‌ها قرار گرفت. وی کوشید شعر کودکان را از حالت پند گونه خارج کرده، اشعاری با جنبه سرگرمی و تفریح، ارائه کند.

خوب خواندن شعر بر دانش‌آموزان تأثیر مثبتی دارد. به طور کلی شعر را باید خوب اجرا کرد و خواندن به تنهایی برای نشان دادن تمامی زیبایی‌های شعر، کافی نیست. «عباس یمینی شریف» معتقد است: «اگر کودک در برابر شعر این سه عکس العمل را داشته باشد، شعر به خوبی به او عرضه شده است:

۱) لذت و شور و شمعف
۲) کنجکاوی و اکتشاف
۳) عمیق شدن
فهم و ادراک».

شعرهای «بخوان و حفظ کن» اگر به صورت گروهی خوانده شود و تقریباً در اکثر جلسات فارسی به صورت تفتنی، جمع‌خوانی شود، راحت‌تر حفظ خواهد شد. نوشتن شعرها و معنی آن ضرورت ندارد، بلکه درک و رساندن پیام شعر، مهم است. به گروه‌های دانش‌آموزی باید فرصت کشف و معنا سازی بدهیم.

در زنگ شعر خوانی، می‌توان شعر پژوهی را نیز مد نظر قرار داد.

■ جلسه نهم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش قسمت دوم

پس از تقویت مهارت گوش‌دادن در سال‌های گذشته، اینک در پایه پنجم انتظار می‌رود دانش‌آموز، قدرت تداعی صداها را در ذهن داشته باشد. لذا پس از تجسم ذهنی صدای انتخابی (صدای امواج دریا، صدای لالایی مادر)، در باره آن یک بند می‌نویسد. این کار، هم دقت شنیداری دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و هم حافظه شنیداری و تخیل آنان را تقویت می‌کند. سال گذشته، دانش‌آموزان مطالب زیر را آموختند:

- آشنایی با «بند» از دید ساختاری و معنایی
- انتخاب موضوع به عنوان اولین گام در نوشتن
- خرد یا کوچک کردن موضوع کلی
- منسجم نوشتن .

■ جلسه دهم	
۵۰ دقیقه	املا

املا

املا، درست نویسی شکل واژگان و یک مهارت زبانی است، که بر اساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد نوشتاری زبان، کار تبدیل زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد. یادگیری صحیح املا تنها از طریق حفظ طوطی‌وار کلمات حاصل نمی‌شود، به همین دلیل، آموزش املا حائز اهمیت است و می‌توان برای املا، مراحل زیر را در نظر گرفت:

- تمرکز بر خوب دیدن
- شناخت نشانه‌ها و نمادهای خطی
- یادسپاری سیما یا شکل نشانه‌ها

- به حافظه سپردن آوا، صدا یا تلفظ هر نشانه
 - تشخیص شکل هر صدا
 - همگون سازی یا انطباق صدا با سیما
 - تبدیل نشانه‌های آوایی به شکل خط یا نوشتار معیار
 - نوشتن شکل درست ترکیبی کلمات.
- در پی این هشت گام، املا یا درست نویسی، محقق خواهد گشت. پس از اتمام جلسات آموزش هر درس، یک املا یا پایانی تقریری، شامل دو بخش برگزار نمایید.
- در بخش اول، املا یا تقریری اجرا می‌شود. متنی را تهیه کنید و با رعایت نکات مربوط به شمرده‌خوانی، رعایت صدای متعادل و رسا، عدم حرکت اضافی در کلاس به هنگام خواندن متن و ... برای دانش‌آموزان بخوانید.
- در بخش دوم و پشت همان برگه، به صلاحدید خود و بر اساس توانایی دانش‌آموزان، چند فعالیت املا یا طرّاحی کنید تا بچه‌ها به آنها پاسخ دهند. مجموعه این دو بخش یک واحد کار املا را شکل می‌دهد.

● درس دوم:

فضل خدا

■ اهداف

- ۱- تقویت تفکر و تأمل در خلقت
- ۲- ایجاد فرصت برای تفکر در بارهٔ آفریده‌های خدا
- ۳- ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعهٔ شعر
- ۴- آشنایی با دانش زبانی در بارهٔ لحن خوانش نظم و نثر
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و سخن گفتن
- ۶- تقویت درک متن و مهارت نوشتن با انجام فعالیت‌های نوشتاری
- ۷- آشنایی با سعدی و نمونه‌ای از آثار او.

■ آموزش

■ جلسهٔ اول

آموزش درس	۵۰ دقیقه
-----------	----------

روش‌های آموزش پیشنهادی : روش دریافت مفهوم

مرحله اول : شناسایی مفهوم

- ۱- مقایسه ویژگی‌ها و خواص نمونه‌ها و مثال‌های مثبت و منفی
- ۲- طرح فرضیه‌هایی توسط دانش‌آموزان در مورد مفهوم تازه
- ۳- حدس و بیان یا تعریف مفهوم مورد نظر بر اساس ویژگی‌های مثبت آن.

مرحله دوم : آزمون دریافت مفهوم

- تشخیص مثال‌ها و نمونه‌های دیگری برای مفهوم، با عنوان بلی یا خیر
- تأیید یا رد فرضیه‌های دانش‌آموزان توسط معلم و بیان مثال‌های دیگر توسط دانش‌آموزان.

مرحله سوم: تحلیل راهبردهای تفکر

- دانش‌آموزان نحوه تفکر خود را برای رسیدن به مفهوم بیان می‌کنند.
 - دانش‌آموزان در باره نحوه کشف مفهوم تازه، بحث می‌کنند.
 - دانش‌آموزان در مورد وقوع و تعداد فرضیه‌ها بحث می‌کنند.
- برای استفاده از این روش، معلم باید جدولی را روی تابلو رسم کند و به بچه‌ها بگوید که قرار است یک بازی با هم انجام دهند. جدول دارای دو قسمت «بلی» یا «خیر» است.

در قسمت بلی نمونه‌های واژه‌هایی که ویژگی مربوط به درس و آفریده‌های خداوند را داراست و در جدول خیر، واژه‌هایی که دست ساز انسان هستند، نوشته می‌شود.

آموزگار، دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و می‌گوید، واژه‌هایی که زیر بلی نوشته شده‌اند، واژه‌های مربوط به مفهوم مورد نظر من هستند، ولی واژه‌هایی که زیر خیر نوشته شده‌اند، چنین نیستند. سپس از گروه‌ها می‌خواهد در مورد واژه‌های هر دو گروه فکر کنند و نظرشان را بگویند. سپس دسته دیگری از واژه‌های مربوط به بلی و خیر با نظر خود دانش‌آموزان نوشته می‌شود و این کار، ادامه می‌یابد؛ به تدریج دانش‌آموزان، پی می‌برند که در درس «فضل خدا» مفهوم مورد نظر، فضل خداوند و نعمت‌هایی است که خدا به ما ارزانی داشته است. درس فضل خدا زمینه خوبی برای ارائه درس با این روش دارد.

خیر	بلی
راه	ماه
قطار	ستاره
هوایما	شب
ساختمان	روز
عروسک	انسان

خیر	بلی
کشتی	دریا
تلفن	خورشید
چلوکباب	میوه
گل مصنوعی	درخت

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

درک متن :

پس از تدریس و خوانش متن درس به صورت همخوانی یا انفرادی، فعالیت درست و نادرست و درک مطلب در کلاس به انجام می‌رسد. انجام فعالیت‌ها در کلاس مورد تأکید ماست، زیرا فرایند آموزش در گروه همسال، مؤثرتر و پایدارتر خواهد بود.

دانش زبانی :

لحن خواندن متون فارسی در ایجاد ارتباط تأثیرگذار با مخاطب، جایگاه ویژه‌ای دارد. دانش‌آموز باید با رعایت لحن مناسب، هنگام خواندن متن، همکلاس‌های خود را به درک درستی از محتوا برساند تا بدین ترتیب بهبود سواد خوانداری اتفاق بیفتد. دانش زبانی در این درس، بر رعایت لحن و آهنگ مناسب، تأکید دارد. خواست ما از «لحن»، رعایت حس و حال آوایی متناسب با فضای متن است. در این کار، توجه به فراز و فرود آوایی، رعایت درنگ یا مکث، تکیه، کشش و گسست- آهنگ کلام، نقش بسیار مهمی دارد.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

باید تمرین خوانش مؤثر در کلاس، طوری برنامه‌ریزی شود که به یک خواندن غیرفعال تبدیل نشود. در این حالت به جای یادگیری مطالب و درک متن، فقط بازشناسی مطلب مورد خواندن اتفاق می‌افتد. به هنگام بازخوانی و ورزش زبانی در خواندن، بهتر است دانش‌آموزان را نسبت به کاربرد عوامل مؤثر در لحن، هوشیار سازیم.

* فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

■ جلسه چهارم	
۲۵ دقیقه	۱- خواندن با لحن
۲۵ دقیقه	۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت

* در بخش خوانش با رعایت لحن، لازم است نکات یاد شده، در تمرین و ورزش خواندن، مورد توجه قرار گیرد. این کار را می‌توان به گروه‌ها سپرد. افراد یک گروه بخوانند و گروه دیگر داورى نمایند.

شعرخوانی و صندلی صمیمیت:

مراحل فعالیت «شعرخوانی و صندلی صمیمیت»: اندیشیدن، یافتن و خواندن است. هدف آن است که دانش‌آموز، لحن مطلوب شعر را یافته و آن را در خواندن به کار بگیرد. قرارگرفتن روی صندلی صمیمیت، بر لذت شعر خوانی و درک عمیق‌تر محتوای آن می‌افزاید.

۱- در مرحله اندیشیدن، برای دانش‌آموزان باید فرصت ایجاد کنیم تا با مرور گذرا نسبت به محتوا و درون‌مایه و لحن مناسب و چگونه خواندن آن، خود را به متن و حال و هوای آن نزدیک سازند.

۲- در مرحله یافتن، نتیجه تأمل و فرصت فکری ایجاد شده در بخش قبل، نمایان می‌شود. یعنی انتظار داریم پس از فرصت کافی، دانش‌آموزان بگویند که شیوه خواندن خوب را پیدا کردیم.

۳- در مرحله خواندن، کار عملی خوانش فردی بر اساس ادراک و دریافت مراحل قبل، آغاز می‌شود.

■ جلسه پنجم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- بخوان و ببینیش	۲۵ دقیقه

املا :

هدف از املا و آموزش آن در جلسه چهارم، تثبیت شکل درست واژگان در ذهن دانش‌آموزان است. لذا پیشنهاد می‌شود، جدولی از نشانه‌های هم‌آوا (س، ث، ص یا ض، ز، ذ، ظ و غ، ق، ...) تهیه نموده، در اختیار دانش‌آموزان بگذارید.
نمونه : جدول املائی زیر، نمونه‌ای از این تمرین املائی است.

صدا			/ج/			/س/			/ز/		
حرف	ج	-	س	ص	ث	ض	ز	ذ	ض	ض	ض
واژگان	انجم	-	بستان	-	تأثیر	-	زمزمه	-	فضل	فضل	فضل
درس	اجزا	-	شاخسار	-	تأثیر	-	لاله زار	-	فضل	فضل	فضل
		-	کیست	-	تأثیر	-	هزار	-	فضل	فضل	فضل

سپس کلماتی از متن درس را بخوانید تا دانش‌آموز پس از شنیدن کلمه و تشخیص نشانه صحیح، آن را در جدول، جایگزین نماید. در انتها از او بخواهید کتاب

را باز کند و جدول املائی خود را تصحیح نماید و کلماتی را که در نوشتن آنها اشتباه داشته است، زیر برگه بنویسد. پس از جمع‌آوری برگه‌ها به صورت فردی، نسبت به رفع اشکال دانش‌آموزان اقدام نمایید. همچنین جهت تکمیل کار می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید که کلمات را در جملاتی به نثر روان به کار برند و بنویسند.

بخوان و بیندیش: راز گل سرخ نتایج آزمون جهانی سنجش سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد که توانایی درک متن دانش‌آموزان ایرانی کم است. در واقع دانش‌آموزان، عادت به مطالعه متن طولانی ندارند و تمرکز به هنگام صامت‌خوانی متن را تمرین نکرده‌اند.

متن‌های «بخوان و بیندیش» با هدف تقویت درک متن در کتاب گنجانه شده‌است. هدف اصلی ایجاد عادت به مطالعه متن طولانی، تقویت تمرکز و افزایش درک خوانداری می‌باشد. دستیابی به این اهداف، بسیار اهمیت دارد؛ بنابراین کل ۵۰ دقیقه وقت کلاس به صامت‌خوانی و پاسخ به سؤالات درک و دریافت، اختصاص داده شده است.

داستان «راز گل سرخ» غیر مستقیم به توصیف آفرینش عالم می‌پردازد. دانش‌آموزان پس از خواندن داستان باید بتوانند به سؤالات آن پاسخ دهند. لازم است دانش‌آموزان داستان را به صورت فردی و با روش صامت‌خوانی مطالعه کنند، برای این منظور، معلم باید فضای کلاس را تبدیل به کتابخانه کند و از دانش‌آموزان بخواهد در سکوت مطلق، متن را صامت‌خوانی کنند. پیشنهاد می‌شود در صورتی که مدرسه، مجهز به کتابخانه یا فضای مناسب است، این جلسه در آن جا برگزار گردد. از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن متن، هر یک به طور فردی به سؤالات پاسخ بدهند. برای افزایش دقت دانش‌آموزان از آنها بخواهید پاسخ سؤال‌ها را روی یک برگه بنویسند. در پایان، تعدادی از دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را در کلاس بخوانند و به بررسی و تکمیل آنها بپردازید.

سطوح سؤالات «درک و دریافت» را بیشتر در بخش کلیات، برشمردیم. نیازی به بازگویی این سطوح برای دانش‌آموزان و تفکیک آنها نیست. اما آگاهی معلمان از این سطوح برای بهبود درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس

● فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن) (قبلاً توضیح داده شده است).

● ارزشیابی از فعالیت‌های درس

برای ارزشیابی از این درس، «آزمون خودسنجی» پیشنهاد می‌شود. متناسب با انتظاراتی که از دانش‌آموز دارید، سؤالاتی را بپرسید تا بدان‌ها پاسخ گوید. در ادامه، نمونه‌ای از سؤالات یک آزمون خودسنجی ارائه می‌شود.

بسمه تعالی «آزمون خودسنجی درس دوم فارسی «فضل خدا» نام و نام خانوادگی :	تاریخ :
۱- در این درس چیزهایی را که بیشتر یاد گرفتیم، عبارت اند از	
۲- فهمیدم برای یادگیری بهتر شعر باید کارهای زیر را انجام دهم :	
۳- از بیت ... خوشم می‌آید، زیرا ...	
۴- با خواندن شعر و فکر کردن درباره آن، نتیجه می‌گیرم که	

● در طراحی آزمون خودسنجی باید جای کافی برای پاسخگویی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.

■ جلسه هفتم	
۲۰ دقیقه	۱- کتاب خوانی از کتاب نوشتاری
۳۰ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (نگارش)

کتاب خوانی

فعالیت کتاب خوانی هم به صورت گروهی و هم به صورت فردی، قابل اجراست. افراد هر گروه می‌توانند کتابی را انتخاب نموده، پس از خواندن در جمع، نقشه داستان را در کتاب نوشتاری کامل کنند. (دانش آموزان سال‌های گذشته نقشه داستان را دیده و با نحوه کامل کردن آن آشنا هستند) یا اینکه هر دانش‌آموز کتاب جداگانه‌ای داشته باشد و این فعالیت را انجام دهد. مهم آن است که بازخورد این فعالیت در کلاس نمود پیدا کند و بر اساس اقتضای زمان، تعدادی از دانش‌آموزان نتیجه کار مکتوب خود را برای هم کلاسی‌ها بخوانند تا دانش‌آموزان به شنیدن محتوای داستان، ترغیب شده، کتاب را امانت بگیرند و مطالعه کنند. این کار به توسعه فرهنگ کتاب خوانی و تقویت عادت به مطالعه بین بچه‌ها کمک می‌کند.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری (نگارش)

تبدیل شعر به نثر، در این تمرین، که نوعی بازخوانی، بازی و سرگرمی است، دانش‌آموزان شعر یا نظم را به نثر ساده برمی‌گردانند. در پایه پنجم علاوه بر رعایت نکات نگارشی و بندنویسی، زیبا و روان نویسی نیز مورد انتظار است. توصیه به بیان جزئیات و توصیف‌ها، در بازگردانی به غنای نوشته دانش‌آموز می‌افزاید. برای این کار، لازم است، نخست شعر مورد نظر را چند بار به دقت بخوانند، با هم گفت و گو کنند، سرانجام برای نوشتن، هر کس درک و دریافت خود را به زبان خود به نگارش درآورد. این تمرین

هم به درک عمیق‌تر شعر، کمک می‌کند و ذهن را برای معناسازی پرورش می‌دهد و هم تمرین و دست‌ورزی مناسبی برای تقویت قدرت نوشتن دانش‌آموزان به شمار می‌آید.

■ جلسه هشتم	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- ارزشیابی پایان درس	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های کتاب نوشتاری

● در پایان هر فصل کتاب نوشتاری، بخشی با عنوان « هنر و سرگرمی و مرور آموخته‌ها» گنجانده شده‌است. هدف از فعالیت‌های این بخش، مرور آموخته‌های فصل در قالب فعالیت‌های جالب و بازی و یادگیری است که مورد علاقه دانش‌آموزان است. همچنین تمرین در جهت بهبود و ارتقاء سطح زیبانویسی دانش‌آموزان با تمرین خوش‌نویسی نیز همراه شده است. بنابراین، دو هدف عمده این بخش عبارت‌اند از:

– ایجاد تنوع نوشتاری در فضای بازی و سرگرمی.

– یادگیری، بازآموزی و تعمیق آموخته‌ها.

ارزشیابی پایان درس:

برای ارزشیابی در این درس، « ارزشیابی شفاهی » پیشنهاد می‌گردد.

■ جلسه نهم	
حکایت و ضرب‌المثل	۵۰ دقیقه

حکایت و ضرب المثل

خواندن حکایت «درخت گردکان» با فضای طنز برای دانش آموزان مفرح و نشاط‌انگیز است. در پایه پنجم، تشخیص همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب المثل مورد تأکید است. از این رو، پس از مطالعه حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب المثل‌ها بررسی می‌شود.

درک محتوای حکایت و درک محتوای ضرب المثل‌ها و کشف تناسب و برقراری ارتباط محتوایی میان حکایت‌ها و مثل‌ها از گام‌های مهم درک متن است که در این بخش باید بدان توجه داشت.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوع در آشنایی با متن‌های مختلف و مطالعه حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب المثل‌ها و خوگیری با آنهاست. این کار سبب می‌شود بچه‌ها با ضرب المثل‌ها که گنجینه‌ای از لطافت‌های زبانی و معنایی فارسی هستند، آشنا شوند. آشنایی با ضرب المثل‌ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان را خیلی خوب تقویت می‌کند. یعنی از ضرب المثل‌ها در موقعیت‌های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می‌توانند، بهره بگیرند.

■ جلسه دهم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

املا شامل دو بخش: املاي تقریری و فعالیت‌های املاي است که به صورت کتبی برگزار می‌شود. مهارت درست نوشتن در بخش املا بسیار مهم است و ارتباط مستقیم با مهارت خواندن و درک محتوای بقیه دروس دارد. لذا توجه جدی به درست‌نویسی دانش‌آموزان از طرف معلمان، ضروری است.

برای توضیحات بیشتر درباره گام‌های املاي، به املاي درس نخست همین کتاب بنگرید.